

УДК 311.11:374.1
JEL I 210, I 280

М. Потапова, канд. екон. наук, доц.
Національна академія статистики, обліку та аудиту, Київ

СТАТИСТИЧНА ГРАМОТНІСТЬ: ЗАЙВА ВИМОГА АБО НЕОБХІДНІСТЬ СУЧАСНОСТІ

В роботі досліджується розуміння грамотності населення, еволюція цього поняття у відповідності до вимог сучасності. Розглянуто підходи науковців до розуміння різнобічної грамотності населення, її необхідність. Особливу увагу приділено значущості статистичної грамотності населення в сучасних умовах.

Ключові слова: грамотність, інформаційна грамотність, статистична грамотність.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В сучасному світі вже нікого не дивують оточуючі нас щодня з телебачення, газет, інтернету тощо величезні потоки інформації. Кожен реагує на них по-різному, проте пристосовуватися до них змушені всі. Однак, наскільки готові пересічні українці і дипломовані фахівці до грамотного орієнтування і управління інформацією, що їх оточує? Чи є достатньою одержана ними база знань і чи гідна вона для адекватної відповіді все зростаючим вимогам сьогодення? На тлі таких швидкоплинних змін у суспільстві, безперечно, актуально стає адаптація і підготовка до них громадян і відповідна поява нових вимог до системи освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, яка розглядається. Грамотність (від грец. *grámmata* – читання і письмо) як певний ступінь володіння навичками усної і письмової мови є одним з важливіших показників культурного рівня населення. Конкретний зміст поняття "грамотність" змінюється на різних етапах економічного і політичного розвитку суспільства разом із зростанням його культурних потреб. В дореволюційній Росії та в інших країнах з невисоким рівнем шкільної освіти грамотними вважалися особи, які вміли тільки читати; у розвинених капіталістичних країнах – особи, які володіли навичками читання і письма. Термін "грамотність" означає також: а) наявність відповідних знань у будь-якій області (політична грамотність, технічна грамотність); б) вміння висловлювати свої думки у відповідності до норм літературної мови (граматичних, стилістичних, орфоепічних та ін.) [1, с. 245-246].

Проте, швидкі соціальні зміни стають все більш неперворотними і спонукають кожного адаптуватися до нових умов життєдіяльності. Основними характеристиками соціально-економічних змін сучасності є:

- інформація і знання як головна перетворююча сила суспільства та інформаційні ресурси як стратегічні ресурси суспільства;
- глобальна інформатизація, стрімкий розвиток інформаційно-комунікативних технологій як основа нової економіки, економіки знань;
- новизна, швидкоплинність і прискорення як найбільш характерні риси життя;
- скорочення циклу оновлення виробничих і соціальних технологій, який складає тепер 6-8 років і випереджує темпи зміни поколінь;
- неперервна освіта і здатність до перекваліфікації як невід'ємна частина збереження соціального статусу особистості;
- залежність долі кожної людини від спроможності своєчасно знаходити, отримувати, адекватно сприймати і продуктивно використовувати нову інформацію [2].

Невирішені частини загальної проблеми, яким присвячується дана стаття. Одним з вищенаведених варіантів визначення грамотності є наявність відповідних знань у будь-якій області. Проте, без сумніву, з плином часу і відповідним розвитком суспільства зрос-

ли і культурні потреби людини. В достатності вміти читати і писати, висловлювати свої думки у відповідності до норм літературної мови для сучасної особи тепер виникає сумнів.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є дослідження еволюції поняття "грамотність" відповідно до сучасних потреб населення, зростаючої актуальності статистичної грамотності населення.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Нині науковцями вже широко розглядаються такі поняття як інформаційна грамотність, економічна, соціо-технічна, образотворча, комп'ютерна, екологічна, фінансова і статистична грамотність. Швидкий розвиток суспільства вимагає від пересічного громадянина все більш широкої обізнаності. Мінімум необхідних знань сучасної особи зростає, на що, в свою чергу, має реагувати і система освіти.

В наш час існує багато визначень інформації. Однак особливу увагу приділяють соціальній інформації, яка являє собою актуальні знання, повідомлення, відомості про соціальний і природний світ, які необхідні соціуму для його повноцінного функціонування. Соціальна інформація відображає, перш за все, відносини людей, їх взаємодії, потреби, їх інтереси, і саме у цій якості вона є субстратом комунікативних процесів соціальних систем [3, с. 9].

Для адаптації в нових соціокультурних і соціально-економічних умовах сучасна особистість все більш потребує інформації. Правильно підібрана та зорганізована інформація є найважливішою силою, яка визначає розвиток суспільства на сучасному етапі. В основі інформаційної культури особистості є інформаційна грамотність користувача. До основних складових, що її визначають, відносять: освіту та самоосвіту; професійний рівень та кваліфікацію; досвід роботи з носіями інформації, зокрема, бібліотечними фондами та довідково-бібліографічним апаратом до них. Виділяють такі засоби формування інформаційної грамотності читачів як: екскурсії бібліотекою, бесіди та консультації, зв'язок із засобами масової інформації, наочну агітацію тощо. З досвіду роботи науково-технічної бібліотеки ім. проф. Г.І. Денисенка НТУУ "КПІ" особливо дієвою формою підвищення інформаційної грамотності вважаються лекції з "Основ інформатики, бібліотекознавства та бібліографії", що проводяться для студентів [4, с. 155]. На жаль, в Україні нерозвинена інформаційна структура, існує інформаційна нерівність і низький ступінь інформаційної грамотності та інформаційної культури [5, с. 349].

Різнобічність економічної грамоти для соціального становлення особистості проявляється через необхідність виробляти, споживати, розподіляти, виконувати операції обміну, розподілу, облаштування сім'ї, побуту. З іншого боку, різнобічність практики використання економічної грамоти слугує ланкою зв'язку між політикою держави, теорією та напрямком розробленості цієї теорії [6, с. 189].

У період поєднання високого розвитку технологій та гуманізації суспільства з'явився новий просвітницький термін – соціотехнічна грамотність. Це – знання про

соціальні, людські та технічні аспекти праці. З метою здійснення відповідної підготовки в американських професійних навчальних закладах передбачається професійна підготовка молоді за такими напрямками: особисті вміння і контакти, спілкування; володіння комп'ютером, технологічна грамотність; планування кар'єри та безперервне навчання протягом усього життя [7, с. 112].

В образотворчій діяльності молодших школярів під грамотою розуміють обов'язкові для цього засоби відтворення дійсності: закономірності перспективи, передачу конструкцій предметів та їх об'ємів, тон у передачі кольору, тобто систему правил і прийомів [8, с. 175].

Швидкі зміни в економіці, політиці, ідеології і культурі призвели до кризи вітчизняної системи освіти, основним напрямом реформування якої є інформатизація. Основними компонентами комп'ютерної грамотності вважаються: знання основних алгоритмічних структур і вміння застосовувати ці знання для побудови алгоритмів; розуміння будови і функціонування ПЕОМ та набуття елементарних навичок складання програм для ПЕОМ; навички грамотної постановки завдань, що виникають у практичній діяльності, для розв'язання їх за допомогою ПЕОМ; навички формалізованого опису поставлених завдань, елементарні знання про методи математичного моделювання та вміння будувати прості математичні моделі описаних завдань; навички кваліфікованого використання основних типів інформаційних систем і пакетів прикладних програм загального призначення; уміння грамотно інтерпретувати результати вирішення практичних завдань за допомогою ПЕОМ [9, с. 77]. Слід підкреслити, що сьогодні мова вже не йде тільки про підготовку вузькопрофільних спеціалістів. Нині комп'ютерна грамотність стає актуальною для ширшого кола фахівців.

Проблеми екології і захисту навколишнього середовища відносяться до категорії глобальних. Вони є актуальними для всіх країн без виключення, проте, в екологічно неблагополучних країнах на кшталт України рішення даних задач набуває значення загальнонаціонального характеру. Загально визнано, що одним з шляхів вирішення екологічних проблем є *екологічна грамотність*, які неможливі без відповідної освіти. Для забезпечення необхідного результату така освіта повинна бути безперервною, носити інтегрований характер і здійснюватися протягом всього життя людини, починаючи з дошкільного віку [10].

В умовах появи на фінансовому ринку широкого спектру новітніх фінансових продуктів та послуг фінансова грамотність стає необхідною для пересічного українця. Фінансова грамотність допомагає зрозуміти ключові фінансові поняття і використовувати їх для прийняття рішень про доходи, витрати і заощадження, для вибору відповідних фінансових інструментів, планування бюджету, нагромадження коштів на майбутні цілі тощо. Фінансово грамотні люди більшою мірою захищені від фінансових ризиків і непередбачуваних ситуацій. Вони відповідальніше ставляться до управління особистими фінансами, здатні підвищувати добробут за рахунок розподілу наявних грошових ресурсів і планування майбутніх витрат [11, с. 5].

Кожного дня на пересічного українця з екранів телевізорів, сторінок газет, Інтернету тощо тисне різноманітна інформація щодо народжуваності населення, заробітної плати, державного боргу країни і т.д. Адекватно оцінювати поточні соціальні проблеми без використання жодного статистичного показника неможливо. А з появою сучасних комп'ютерів та Інтернету кожен стикається з потоком інформації у вигляді статистики. Сучасні умови життєдіяльності висувають нові вимоги.

Керівник Федеральної служби державної статистики Росії О.Є. Суринов вважає, що на практиці статистична грамотність – це означає вміти знайти, зрозуміти і використати потрібну статистичну інформацію [12, с. 1].

У забезпеченні стійкого соціально-економічного розвитку держави вкрай необхідні фахівці, як для сфери державного управління, так і для бізнесу, які вміють глибоко аналізувати суспільні процеси, що відбуваються, і приймати оптимальні рішення. Статистична грамотність стає необхідним атрибутом сучасного фахівця. За сучасних умов економічного розвитку висуваються нові вимоги до статистики як до дійового інструменту ефективного управління [13; 14, с. 3].

У "Керівництві з поліпшення статистичної грамотності" (A Guide to Improving Statistical Literacy) Європейської економічної комісії ООН наводиться визначення статистичної грамотності, надане головним статистиком Бюро управління і бюджету США Кетрін К. Уоллман (Katherine K. Wallman) в 1993 році. Згідно нього, статистична грамотність – це здібність зрозуміти і критично оцінювати статистичні результати, що пронизують наше повсякденне життя, у поєднанні із здатністю цінувати той внесок, який може зробити статистичне мислення у прийнятті державних, приватних, професійних і особистих рішень [15, с. 5].

Отже, статистика стає важливою не тільки для ефективного управління державою, а і у формуванні статистичного мислення пересічного громадянина, в прийнятті усвідомлених особистих рішень щодня. У зв'язку з цим актуальність статистичної грамотності різних груп населення зростає.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В той час як в усьому світі зростає роль статистики, підкреслюється значущість статистичної грамотності населення і приділяється величезна увага даному питанню, відповідно до нових вимог удосконалюється підготовка фахівців, в Україні, на жаль, поки що статистика переживає свої найкращі часи. Не дивлячись на такий стрімкий розвиток досліджень з грамотності в Україні, слід відмітити дефіцит публікацій і досліджень в нашій країні з статистичної грамотності населення та її зростаючої актуальності, на відміну від значних досягнень в цій сфері зарубіжних науковців, зокрема, австралійських, американських та канадських.

Список використаних джерел

1. БСЭ Большая Советская Энциклопедия // в 30 томах / Гл. ред. А.Н. Прохоров. - 3-е изд. - М.: Советская энциклопедия. - 1972. - Т.7. - С. 245-246.
2. Гендина Н.И. Информационная культура в информационном обществе: взгляд из России [Електронний ресурс] / Н.И. Гендина // НИИ информационных технологий социальной сферы Кемеровского государственного университета культуры и искусств. - Режим доступу: http://confifap.cpic.ru/upload/conf2005/reports/doklad_604.doc.
3. Тавокин Е.П. Информация как научная категория / Е. П. Тавокин // Социологические исследования. - 2006. - № 11. - С.3-10.
4. Барабаш С. Информационная грамотность користувача як базова умова ефективного використання інформації / С. Барабаш // Покликання університету: Зб. наук. пр.; Відп.ред. О. Гомілко. - К.: РІА "ЯНКО"; "ВЕСЕЛКА", 2005. - С.154-158.
5. Гирич В. От информационной грамотности через информационную компетентность к информационной культуре / В. Гирич // Соціальні виміри суспільства. - Вип. 10. - К.: Інститут соціології НАН України, 2007. - С.338-349.
6. Грама Н.Г. Економічна грамотність як засіб соціалізації особистості: проблеми, теорія, практика / Н.Г. Грама // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського: Зб.наук.пр. - Вип.8-9. - Одеса, 1999. - С.189-192.
7. Романова С.М. Соціотехнічна грамотність як важливий компонент професійної підготовки у навчальних закладах США / С.М. Романова // Науково-методичне забезпечення діяльності сучасної професійної школи / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. - Львів, 11-14 травня 1994 р. - Ч.1. - К., 1994. - С.112-113.
8. Мужикова І.М. Образотворча грамотність як засіб формування художньої культури особистості / І.М. Мужикова // Проблеми загальної і профе-

сійної педагогіки: Збірник наукових праць // Проблеми сучасного мистецтва і культури. – Харків: Книж. видавн. "Каравела", 2000. – С.172-178.

9. Макаренко Л.Л. Комп'ютерна грамотність як необхідний компонент сучасної освіти / Л.Л. Макаренко // Наука і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К.: Логос, 2003. – Т. XXXVI. – С. 76-82.

10. Комендантов В.Ф. Екологічна грамотність: погляд крізь призму ІКТ / В.Ф. Комендантов // New Information Technologies in Education for All: e-education. – Зб. праць III Міжнародної конференції "Нові інформаційні технології в освіті для всіх: система електронної освіти". – 1-3 жовтня 2008 р. – К.: "Академперіодика". – С. 451-454.

11. Фінансова грамотність: навч. посібник / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Т.С. Смовженко. – Вид. 2-ге, випр. і допов. – К., 2012. – 311 с.

12. Суринов А.Е. Повышение статистической грамотности: опыт российской статистики [Електронний ресурс] / А. Суринов // Новая эконо-

мическая ассоциация. – Режим доступу: www.econorus.org/c2013/files/usoh.doc?PHPSESSID.

13. Шокаманов Ю.К. Об усилении статистической составляющей при подготовке экономических кадров [Електронний ресурс] / Ю. Шокаманов // Академия экономики и управления – Евразийский институт рынка. Режим доступу: <http://www.eurazir.kz/e-book/articles/>.

14. Статистичне забезпечення управління економікою: прикладна статистика: Навч. посібник / А.В. Головач, В.Б. Захожай, Н.А. Головач; Київ. нац. екон. ун-т. – К.: КНЕУ, 2005. – 333 с.

15. A Guide to Improving Statistical Literacy [Електронний ресурс] // United Nations Economic Commission for Europe/. Режим доступу: http://www.unecp.org/fileadmin/DAM/stats/documents/writing/Making_Data_Meaningful_Part_4_for_Web.pdf

Надійшла до редакції 21.03.14

М. Потапова, канд. екон. наук, доц.

Национальная академия статистики, учета и аудита, Киев

СТАТИСТИЧЕСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ: ИЗЛИШНЕЕ ТРЕБОВАНИЕ ИЛИ НЕОБХОДИМОСТЬ СОВРЕМЕННОСТИ

В работе исследуется понимание грамотности населения, эволюция данного понятия в соответствии с требованиями современности. Рассмотрены подходы ученых к пониманию разносторонней грамотности населения, ее необходимость. Особое внимание уделено значимости статистической грамотности населения в современных условиях.

Ключевые слова: грамотность, информационная грамотность, статистическая грамотность.

M. Potapova, PhD In Economics, Associate Professor

National Academy of Statistics, Accounting and Audit, Kyiv

STATISTICAL LITERACY: EXCESSIVE REQUIREMENT OR TODAY'S NECESSITY

The purpose of this paper is to investigate the concept of literacy of population and the evolution of literacy according to the requirements of nowadays. The approaches of scientists to multifaceted literacy of population and its necessity are considered. Special attention is paid to statistical literacy of population and its necessity in the life of every modern person.

Keywords: literacy, information literacy, statistical literacy.

УДК 314.1:330.1

JEL C 43, I 31

I. Романюк, асп.

КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

"ЯКІСТЬ ЖИТТЯ" ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ ТА ОБ'ЄКТ СТАТИСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті аналізується гносеологічні корені поняття "якість життя" як соціально-економічної категорії та міжнародні підходи до визначення якості життя з метою вивчення її як об'єкта статистичних досліджень.

Ключові поняття: стандарти житт, якість життя, індекс якості життя.

Постановка проблеми. Концепція якості життя вже більше п'яти десятиліть займає важливе місце в низці найважливіших оцінок і характеристик розвитку суспільства. Для того, щоб здійснити аналіз якості життя як поняття, що відображає певне явище соціальної реальності, необхідно розглянути появу та розвиток самого феномена якості життя і усвідомлення його як проблеми. Окрім того, попри значну кількість концепцій і підходів до вивчення "якості життя", відсутній єдиний підхід, який забезпечить отримання достовірних даних для здійснення точного прогнозу якості життя населення та дозволить здійснювати позиціонування України у міжнародних рейтингах якості життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підходи до визначення поняття якості життя як соціально-економічної категорії та об'єкта статистичних досліджень розглянуті в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених і практиків, а саме О.А. Грішнова [10], Н.В. Ковтун [14], Е.М. Лібанова [15], Р. Бауер [21], І.В. Бестужев-Лада [4], Дж.К. Гелбрейт [25], У. Джеймс [11], А. Тоффлер [26], Дж. Форрестер [23]. Незважаючи на велику кількість робіт і публікацій, присвячених цьому питанню, на міжнародному науковому рівні немає чіткого визначення досліджуваного поняття.

Мета статті – аналіз гносеологічних коренів якості життя та міжнародних підходів до визначення "якості

життя" як соціально-економічної категорії та об'єкта статистичних досліджень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як соціальний феномен якість життя з'являється разом з виникненням людського суспільства. У ньому виражається момент стійкості, визначеності, своєрідності людського життя, що відрізняє якість життя людини від життя інших живих істот. Усвідомлення феномена якості життя починається на рівні міфологічної, релігійної та інших форм дофілософського знання.

Якість життя є невід'ємною від сутності людини та її поведінки категорією. При цьому і людина, і її поведінка за своєю суттю суб'єктивні, багатосторонні та неоднозначні. Жодна гуманітарна категорія, "якість життя" в тому числі, не може бути достатньо повно та своєчасно розкрита в якійсь одній конкретній науковій дисципліні. Тому "якість життя" є міждисциплінарною категорією, а отже, вважаємо за необхідне розглянути основні відомі підходи різних галузей знань до об'єкту дослідження.

Враховуючи міждисциплінарний характер поняття, варто виокремити декілька етапів розвитку цієї категорії. Так, І.В. Бестужев-Лада [4] виділяє три основні стадії розвитку поняття "якість життя": ембріональна (кінець 50-х – середина 60-х років), квантифікаційна (60-70-ті роки) і концептуальна (з 70-х років). Перша стадія пов'язана з виникненням поняття "якість життя"; друга характеризується побудовою системи кількісних оцінок,